

לתולדות השואה והמרי

ספר עזר בהוראה מאת שרה נשמית, הוצאת הקיבוץ המאוחד, בית לחמי הגיטאות ע"ש יצחק קצנלסון, תשכ"א.

רובו של הספר — 74 עמודים ממאה וששה — מוקדש ללוח התאריכים (32 עמ'), לביבלי — אוגראפיה (28 עמ') וללוח המונחים (14 עמ'). החומר מקיף לא רק את תקופת השואה והגבורה, אלא נותן גם רשימה גדולה של מקורות ללימוד הרקע ההיסטורי של האירועים וההתרחשויות בגרמניה שלפני היטלר וכן על דרכי שלטונו ותעלוליו לקראת „הפתרון הסופי” — השמדתה של יהדות אירופה כולה. מאידך גיסא, כולל החומר גם פרטים רבים ללימוד קורות המלחמה הכללית של בעלות הברית למיגור המשטר הנאצי, והוא פרק בפני עצמו במסכת מלחמת העולם השנייה.

החומר הרבי-גוני הכלול בספר, הטבוע בחרתם של מחקרים אוניברסיטאיים, בא כנראה להוכיח, כי אכן דרושה הכשרה יסודית של המורה והמדריך, לצורך הכשרתם להורות פרקי השואה לילדים ולנערים הישראלים.

תוך מקרא ועיון בספר זה, החשוב „כנסיון ראשון לבוא לעזרת המורה והמדריך”, מתעוררות כמה שאלות-יסוד, הדורשות פתרון מוסמך של פדגוגים מומחים, שגהירות להם התכניות ודרכי ההוראה בבית-הספר היסודי והתיכון במדינה.

נציין לפחות שתיים מהן, ראשונות במעלה: א. האם יש לכלול את לימוד קורות השואה במסגרת לימודה של ההיסטוריה היהודית החדשה, או שיש לקבעו כדיסציפלינה מיוחדת בתכנית בית הספר.

ב. מהי מידת היקפו של לימוד הפרק החשוב הזה בתולדות העם היהודי בתכנית הכללית של לימוד בית הספר לדרגותיו השונות.

בנימון ווסט

בעית ההוראה של קורות השואה בבתי הספר היסודיים והתיכוניים, תכנה והמתודולוגיה שלה — טרם באה על פתרונה. עד היום טרם הספיק משרד החינוך והתרבות של המדינה לקבוע תכנית מוסמכת ללימוד קורות השואה, בחינת „כזה ראה ולמד” (לי פתוחה), יש, כמובן, לתמוה על עובדה זו לאחר שעברו כ־18 שנים, מאז נסתיימה השמדת יהודים בעשרים ארצות-הכיבוש ע"י צבאות היטלר. עם זאת נראה, שישנם עדיין שיקולים לגבי עצם המקום והזמן שצריך להקדיש ללימוד זה, נוסף על לימודה של ההיסטוריה היהודית בכך ללוחה.

הספר שלפנינו הוא לפי דברי המחברת „נסיון ראשון לבוא לעזרת המורה והמדריך, העומד לפני משימה לא קלה להקנות דעת בנושא, שדרך למידתו והוראתו אינה סלולה עדיין”. לכן יש לראות את הספר כעין הצעת-תכנית בלבד, ויש, כמובן, לבחון מידת דיוקו של חומר העובדות הניתן בו.

ביחס לסיכומים מספריים של קרבנות השריאה בכלל ובמקומות שונים בפרט, מעירה המחברת כי „הסיכום מבוסס בחלקו על אומדן”. ואכן, יש להפריך, למשל, את המספר של 33.771 יהודים, שהושמדו בבאבייאר (קייב), — מספר הניתן בספר — בעוד שמקורות מוסמכים ברוסיה עצמה נקבו את המספר של 56 אלף לפחות, ויש מי שמעמידו על 80 אלף ואפילו על 100 אלף. וכן, ברשימת המקומות הגדולים באוקראינה ובקרים להשמדה טוטאלית לא צוינה, למשל, העיר ברדיטשוב, שלפי אומדן מצד לא-יהודים במקום, הושמדו בה למעלה מ־30 אלף יהודים, מכאן שציון מספריים במסכת השואה מחייב זהירות והקפדה יתרה.

ספרים לנער ולילד

נעדר דמיון, אשר בחיובו יותר מאשר בפקחותו מציל הוא מדינה דמיונית שלמה מידיו הרשעות של המלך בלע. לא בדרך השלילית, חלילה, אלא בדרך החיוב, כלומר: הרע נהפך לטוב, ואיש-המזימות הנורא מבין סוף-סוף שיש בעולם גם טוהר ותמימות והוא לומד את הצו המוסרי „לעשות טוב”.

אין בספר זה כל אותם „תסביכים” ותסביר

הגואל הקטן

מאת אהרון פישקין, הציורים א. לואיזדה, מהדורה שלישיית, תשכ"א.

יש משהו נלבב ושובה לב בסיפורו של אהרון פישקין. מצויים בו כל אותם הסממנים הסיפוריים הערבים לחיכם של ילדים קטנים. ה„פיה” הטובה נהפכת כאן לילד טוב וחביב ולא

אל כוכבי הלכת

מרוסית: ז. אריאל, עפ"י פ. קלושנצב, הציורים לפי מקור רוסי: לורבר שרגא, הוצאת "מסדה", תל-אביב, 1961.

הספר שלפנינו מתכוון להיות ספר-מדעי לילדים, המנסה להשיב על השאלה: כיצד להגיע אל כוכבי הלכת? בהתחשב עם גיל קוראיו הצעירי, רים, משתדל המחבר ליצור גם אווירה רגשית במקצת כלפי הנושא. עם זאת אינו מתרומם לדרגת תיאוריהם מלאי-הרגש של כותבי-האגדות ומחברי הסיפורים הדמיוניים. לעומת זאת מצליח הוא להסביר פרטים חשובים, פיזיקאליים וטכניים, בשפה קלה-מדעית ומוביל את הקורא הצעיר מפרט אל פרט ברציפות מעניינת ומשכנעת.

יש להצטער על שלעתיים נתפס המחבר להסבר-שליקטיש. למשל: העוול בעולמו של הקדוש-ברוך-הוא הנו בכך שכוכבי-הלכת אינם שווים בגדלם! — זהו הסבר, שאפילו נקבלו רק כדרך כתיבה, לא נחפה על חוסר-ההגיגון שבו ואף, אם תרצו, — על הצד הבלתי-חינוכי שבו: וכי אסון הוא זה להיות קטן יותר? —

נזכרת אני באגדה התלמודית היפה על המאור הגדול והמאור הקטן. אכן, חכמינו ראו נכוחה ואף הצטיינו בחוש הענווה הגדולה, ובכך גם כוחם החינוכי. דווקא לירח הקטן הורה הקב"ה: "לכי ומשלי ביום ובלילה".

ובדברנו בצדו החינוכי והבלתי-חינוכי של הספר יש לציין לשלילה גם את סימו: "ואתם, ילדים, אם ימצא בכם אחד שיקדיש עצמו לכיבוש החלל, לכיבוש הקוסמוס, אין כל ספק שלא יתחרט על-כך". — ראשית, מנין לנו הבטחון בכך? ושנית, אין, לדעתי, לעורר למעשים מסוג זה ולהמליץ עליהם בפני ילדים, מעשים כאלה ינבעו ממילא מן המציאות, אם נרצה ואם לא נרצה; וכן יהיו כרוכים בהכרח אישית פנימית, שאיננה תוצאה של הכוונה (כ' שוואית).

מעדיפה אני להגיש לילדינו אגדות, אשר בכוחן להזין אותם בחשיבה נכונה ובתחושה של שלוה נכונה; כי הכוח "הטכני" יסתער עליהם ממילא, ללא מנוס.

שפת התרגום שוטפת ונוחה לקריאה.

יפה קרינקין

כים" וה"הרפתקאות נועזות" המסכנים, לפעמים, ספרי-ילדים טוב. ה"תחבולה" הספרותית היא פשוטה: מלך רע בשם בלע שולט על ממלכה אדירה. זהו מלך רע. רע-מאוד. "רשע". אבל הוא אינו אשם; בכול אשמה, בעצם, בדידותו. אשמים גם האזרחים המקלסים את שמו ויראים אותו מפני שהוא "מלך". והוא, האדם, מחפש לו ידיד-של-אמת. שלא יידע גדולתו. ידיד זה נגזל מאלמנה אחת עדה — ומובא אל הארמון. לא, חמדן הילד, הגואל הקטן, אינו יודע "חכמות" — ובעזרתו מוצא המלך הנורא ניחומים. בעזרת חיובו ומעשיו ותעלוליו הופך הוא את עורו. והסוף? — הסוף צפוי מראש: הוא נושא לו לאשה את האלמנה עדה וחמדן נשאר בארמונו, כבנו. והכל בא על מקומו בשלום.

כאמור, אין זה ספר "מסובך". מוסר-ההשכל שלו הוא פשטני מאוד — ואעפ"כ נוגע ללב. אמנם, השפה היא מליצית מדי לטעמי, אבל כל זמן שאינה פוגעת בשטף שבקריאה, אין בה טעם לפגם. גם ציורי לואיזה הם נלבכים בקווייהם הצדינים. אין פלא, איפוא, שספר זה זכה כבר למדורתו השלישית.

משה ב"ש

משלי אזופוס ולאפונטין

עברית: שרה יפה, ציור הכותרות: שרגא לורבר, הוצאת "מסדה", 1961.

לילדינו הוגש מבחד קטן ונאה מיצירותיהם של המשלים הגדולים. ברובם הם זכורים לנו משנות הילדות, ולא כספרי קריאה מיוחדים, אלא כמשולבים בכרסטומאטיות, בין פרקי סיפורת וקטעי שירה. הרבה דברים נשכחו מאז, אך עדיין שמור בזכרוננו הדושיח החריף בין הצרצר העצלן ובין הנמלה החרוצה. כן חיה לנגד עינינו תמונת הגשר הצר, ששני תיישים ניצבים עליו ונלחמים זה בזה בעיקשות על זכות-המעבר הראשונה, עד ששניהם נופלים המימה. וכך גם משלים אחרים, שיש בהם חכמה ושגינות ונוי, ואילו מוסר ההשכל צפון בסיפור המעשה הקצר, המשעשע ומהנה כשלעצמו.

מתוך המבחר ניתן גם לעמוד על גלגולי המשלים מארץ לארץ ומלשון ללשון. יש ביניהם שמקורם עברי (התלמוד והמדרש) או עבריייווני משותף.

הספר הופיע ברוב הידור. חכמה מפוארה בכלי מפואר.

י. צח